॥तैत्तिरीय आरण्यकम्॥ ॥कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीय-काठकम्॥

॥प्रथमः प्रश्नः॥

संज्ञानं विज्ञानं प्रज्ञानं जानदंभिजानत्। सङ्कल्पंमानं प्रकल्पंमानमुप्कल्पंमानमुपंक्कृतं क्रुप्तम्। श्रेयो वसीय आयथसम्भूतं भूतम्। चित्रः केतुः प्रभानाभान्थसम्भान्। ज्योतिष्माङ्क्तेजस्वानातपृङ्क्तपंत्रभितपन्। रोचनो रोचंमानः शोभनः शोभमानः कल्याणः। दर्शां दृष्टा देर्शता विश्वरूपा सुदर्शना। आप्यायंमाना प्यायंमाना प्यायं सूनृतेरां। आपूर्यमाणा पूर्यन्ती पूर्णा पौर्णमासी। दाता प्रदाताऽऽन्न्दो मोदंः प्रमोदः॥१॥

आवेशयंत्रिवेशयंन्थ्संवेशंनः स॰शांन्तः शान्तः। आभवंन्य्र-भवंन्थ्सम्भवन्थ्सम्भूतो भूतः। प्रस्तुतं विष्टुत् स७ स्तुतं कल्याणं विश्वरूपम्। शुक्रम्मृतं तेजस्वि तेजः समिद्धम्। अरुणं भानुमन्मरीचिमदभितपृत्तपंस्वत्। स्विता प्रसविता दीप्तो दीपयन्दीप्यमानः। ज्वलंश्वित्ता तपंन्वितपंन्थ्सन्तपन्। रोचनो रोचमानः शुम्भूः शुम्भंमानो वामः। सुता सुन्वती प्रसुता सूयमानाऽभिषूयमांणा। पीतीं प्रपा सम्पा तृप्तिंस्तुर्पयंन्ती॥२॥

कान्ता काम्या कामजाताऽऽयुंष्मती कामृदुघाँ। अभिशास्ताऽनुंमन्ताऽऽनन्दो मोदंः प्रमोदः। आसादयंत्रिषा-दयैन्थ्स १ सार्दनः स १ संन्नः सन्नः। आभूर्विभूः प्रभूः शम्भूर्भुवंः। पवित्रं पवियष्यन्पूतो मेध्यंः। यशो यशंस्वानायुरमृतः। जीवो जीविष्यन्थ्स्वर्गो लोकः। सहंस्वान्थ्सहीयानोजंस्वान्थ्सहंमानः। जयंत्रभिजयंन्थ्सु-द्रविणो द्रविणोदाः। आईपंवित्रो हरिकेशो मोर्दः प्रमोदः॥३॥ अरुणों ऽरुणरंजाः पुण्डरींको विश्वजिदंभिजित्। आर्द्रः पिन्वंमानोऽन्नंवात्रसंवानिरांवान्। सर्वोषधः संम्भरो महंस्वान्। पुजत्का जोंवृत्काः। क्षुष्ठकाः शिंपिविष्ट्काः। स्रिस्रराः सुशेरवः। अजिरासों गमिष्णवंः। इदानीं तदानींमेतर्हिं क्षिप्रमंजिरम्। आशुर्निमेषः फणो द्रवंत्रतिद्रवन्। त्वर्ङ्स्त्वरंमाण आशुराशीयाञ्चवः। अग्निष्टोम उक्थ्योऽतिरात्रो द्विरात्रिस्निरात्रश्चंतूरात्रः। अग्निर्ऋतुः सूर्यं ऋतुश्चन्द्रमां ऋतुः। प्रजापंतिः संवथ्सरो महान्कः॥४॥

भूरिग्नं चं पृथिवीं च मां चं। त्रीइश्चं लोकान्थ्यंवथ्यरं चं। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। भवों वायुं चान्तरिक्षं च मां चं। त्रीइश्चं लोकान्थ्यंवथ्यरं चं। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। स्वंरादित्यं च दिवं च मां चं। त्रीइश्चं लोकान्थ्यंवथ्यरं चं। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। भूर्भवः स्वंश्चन्द्रमंसं च दिशंश्च मां चं। त्रीइश्चं लोकान्थ्यंवथ्यरं लोकान्थ्यंवथ्यरं चं। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। भूर्भवः स्वंश्चन्द्रमंसं च दिशंश्च मां चं। त्रीइश्चं लोकान्थ्यंवथ्यरं चं। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥५॥

त्वमेव त्वां वैत्थ योऽसि सोऽसिं। त्वमेव त्वामंचैषीः। चितश्चासि सिश्चेतश्चास्यग्ने। पृतावाङ्श्चासि भूयाईश्चास्यग्ने। यते अग्ने न्यूनं यदु तेऽतिरिक्तम्। आदित्यास्तदिङ्गिरस-श्चिन्वन्तु। विश्वे ते देवाश्चितिमापूरयन्तु। चितश्चासि सिश्चेतश्चास्यग्ने। पृतावाङ्श्चासि भूयाईश्चास्यग्ने। मा ते अग्ने च येन माऽति च येनाऽऽयुरावृंश्चि। सर्वेषां ज्योतिषां ज्योतिर्यद्दावुदेति। तपंसो जातमिनभृष्टमोर्जः। तत्ते ज्योतिरिष्टके। तेनं मे तप। तेनं मे ज्वल। तेनं मे दीदिहि।

यावंद्देवाः। यावदसांति सूर्यः। यावंदुतापि ब्रह्मं॥६॥

संवथ्मरोऽसि परिवथ्मरोऽसि। इदावथ्मरोऽसीद्वथ्मरो-ऽसि। इद्वथ्मरोऽसि वथ्मरोऽसि। तस्यं ते वस्नतः शिरंः। ग्रीष्मो दक्षिणः पृक्षः। वर्षाः पुच्छम्। श्ररदुत्तंरः पृक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपृक्षाश्चितंयः। अपुरुपृक्षाः पुरीषम्॥७॥

अहोरात्राणीष्टंकाः। ऋष्भोंऽसि स्वर्गो लोकः। यस्यां दिशि महीयंसे। ततों नो मह आवंह। वायुर्भूत्वा सर्वा दिश् आवांहि। सर्वा दिशोऽनुविवांहि। सर्वा दिशोऽनुसंवांहि। चित्त्या चितिमापृंण। अचित्त्या चितिमापृंण। चिदंसि समुद्रयोनिः॥८॥

इन्दुर्दक्षंः श्येन ऋतावाँ। हिरंण्यपक्षः शकुनो भुंर्ण्युः। महान्थ्स्थस्थे ध्रुव आनिषंत्तः। नमस्ते अस्तु मा मां हि॰सीः। एति प्रेति वीति समित्युदितिं। दिवं मे यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। पृथिवीं में यच्छ। पृथिवीं में यच्छ। अन्तरिक्षं मे यच्छ। दिवं मे यच्छ। अह्य प्रसारय। रात्र्या समंच। रात्र्या प्रसारय। अह्य समंच। काम्ं प्रसारय।

काम १ समंच॥ ९॥

8]

भूर्भुवः स्वंः। ओजो बलम्ं। ब्रह्मं क्षुत्रम्। यशो महत्। सृत्यं तपो नामं। रूपममृतम्। चक्षुः श्रोत्रम्। मन् आयुः। विश्वं यशो महः। समं तपो हरो भाः। जातवेदा यदि वा पावकोऽसि। वैश्वानरो यदि वा वैद्युतोऽसि। शं प्रजाभ्यो यजमानाय लोकम्। ऊर्जं पृष्टिं ददंदभ्यावंवृथ्स्व॥१०॥

राज्ञी विराज्ञी। सम्राज्ञी स्वराज्ञी। अर्चिः शोचिः। तपो हरो भाः। अग्निरिन्द्रो बृह्स्पतिः। विश्वे देवा भुवनस्य गोपाः। ते मा सर्वे यशंसा स॰सृंजन्तु॥११॥

असंवे स्वाहा वसंवे स्वाहाँ। विभुंवे स्वाहा विवस्वते स्वाहाँ। अभिभुवे स्वाहाऽधिपतये स्वाहाँ। दिवां पतंये स्वाहाऽईहस्पत्याय स्वाहाँ। चाक्षुष्मत्याय स्वाहाँ। उयोतिष्मत्याय स्वाहाँ। राज्ञे स्वाहां विराज्ञे स्वाहाँ। सम्माज्ञे स्वाहाँ स्वराज्ञे स्वाहाँ। शूषांय स्वाहा सूर्याय स्वाहाँ। स्वाहाँ। चन्द्रमंसे स्वाहा उयोतिषे स्वाहाँ। सुरसर्पाय स्वाहां

कल्याणांय स्वाहां। अर्जुनाय स्वाहां॥१२॥

विपश्चिते पर्वमानाय गायत। मही न धाराऽत्यन्थीं अर्षित। अहिर्ह जीर्णामतिसर्पति त्वचम्। अत्यो न क्रीडंन्नसरद्वृषा हरिः। उपयामगृंहीतोऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं गृह्णामि। एष ते योनिर्मृत्यवे त्वा। अपंमृत्युमपक्षुधम्। अपेतः शपर्थं जिह। अर्धा नो अग्न आवंह। रायस्पोष ५ सहस्रिणम्॥१३॥

ये ते सहस्रमयुतं पाशाः। मृत्यो मर्त्याय हन्तंवे। तान् यज्ञस्यं माययां। सर्वानवंयजामहे। भक्षौऽस्यमृतभक्षः। तस्यं ते मृत्युपीतस्यामृतंवतः। स्वगाकृतस्य मधुंमतः। उपंहतस्योपंहतो भक्षयामि। मन्द्रार्शभेभूंतिः केतुर्यज्ञानां वाक्। असावेहिं॥१४॥

अन्धो जागृंविः प्राण। असावेहिं। बधिर आंक्रन्दयितरपान। असावेहिं। अहस्तोस्त्वा चर्क्षुः। असावेहिं। अपादाशो मर्नः। असावेहिं। कवे विप्रंचित्ते श्रोत्रं। असावेहिं॥१५॥

सुहस्तः सुंवासाः। शूषो नामांस्यमृतो मर्त्येषु। तं त्वाऽहं तथा वेदं। असावेहिं। अग्निर्मे वाचि श्रितः। वाग्घृदंये। हृदंयं मियं। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। वायुर्में प्राणे श्रितः॥१६॥ प्राणो हृदये। हृदयं मियं। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। सूर्यो मे चक्षुंषि श्रितः। चक्षुर्हृदये। हृदयं मियं। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। चन्द्रमां मे मनंसि श्रितः॥१७॥ मनो हृदये। हृदयं मियं। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। दिशों मे श्रोतें श्रिताः। श्रोत्र हृदयं। हृदयं मियं। अहम्मृतें। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। आपों मे रेतंसि श्रिताः॥१८॥

रेतो ह्रदेये। ह्रदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। पृथिवी मे शरीरे श्रिता। शरीर्॰ ह्रदेये। ह्रदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। ओष्धिवनस्पतयों मे लोमंसु श्रिताः॥१९॥ लोमांनि ह्रदेये। ह्रदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। इन्द्रों मे बलें श्रितः। बल्॰ ह्रदेये। ह्रदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मंणि। पूर्जन्यों मे मूर्धि श्रितः॥२०॥

मूर्धा हृदेये। हृदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मणि। ईशांनो मे मृन्यौ श्रितः। मृन्युर्हृदेये। हृदेयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मणि। आत्मा मे आत्मिने श्रितः॥२१॥

आत्मा हृदये। हृदयं मिये। अहम्मृतें। अमृतं ब्रह्मणि। पुनर्म

आतमा पुन्रायुरागांत्। पुनंः प्राणः पुनराकूंत्मागांत्। वैश्वान्रो रश्मिभिवविधानः। अन्तस्तिष्ठत्वमृतंस्य गोपाः॥२२॥

प्रजापंतिर्देवानंसृजत। ते पाप्मना सन्दिता अजायन्त। तान्व्यंद्यत्। यद्यद्यत्। तस्माँद्विद्युत्। तमंवृश्चत्। यदवृंश्चत्। तस्माद्वृष्टिः। तस्माद्यत्रैते देवते अभिप्राप्नुतः। वि चं हैवास्य तत्रं पाप्मानं द्यतः॥२३॥

वृश्चतंश्च। सैषा मींमा रसाऽग्निंहोत्र एव संम्पन्ना। अथों आहुः। सर्वेषु यज्ञकृतुष्वितिं। होष्यंत्रप उपंस्पृशेत्। विद्यंदिस् विद्यं मे पाप्मान्मितिं। अथं हुत्वोपंस्पृशेत्। वृष्टिंरस् वृश्चं मे पाप्मान्मितिं। यक्ष्यमांणो वृष्ट्वा वां। वि चं हैवास्यैते देवतें पाप्मान् द्यतः॥२४॥

वृश्चतंश्च। अत्युर्हो हाऽऽर्रुणिः। ब्रह्मचारिणे प्रश्नान्प्रोच्यु प्रजिंघाय। परेहि। प्रक्षं दय्यांम्पातिं पृच्छ। वेत्थं सावित्रा(३)न्न वेत्था(३) इतिं। तमागत्यं पप्रच्छ। आचार्यो मा प्राहैषीत्। वेत्थं सावित्रा(३)न्न वेत्था(३) इतिं। स होवाच् वेदेतिं॥२५॥ स कस्मिन्प्रतिष्ठित् इति। प्रोरंज्यसीति। कस्तद्यत्प्रोरंजा इति। एष वाव स प्रोरंजा इति होवाच। य एष तपित। एषौऽर्वाग्रंजा इति। स कस्मिन्त्वेष इति। सृत्य इति। किं तथ्मत्यमिति। तप इति॥२६॥

कस्मिन्नु तप् इति। बल् इति। किं तद्वल्मिति। प्राण इति। मा स्मं प्राणमितिपृच्छ् इति माऽऽचार्यौऽब्रवीदितिं होवाच ब्रह्मचारी। स होवाच प्रक्षो दय्यौम्पातिः। यद्वै ब्रह्मचारिन्प्राणमत्यंप्रक्ष्यः। मूर्धा ते व्यपंतिष्यत्। अहम्तत आचार्याच्छ्रेयौन्भविष्यामि। यो मां सावित्रे समवादिष्टेति॥२७॥

तस्माँथ्सावित्रे न संवंदेत। स यो हु वै सांवित्रं विदुषां सावित्रे स्वदंते। सहाँस्मिञ्छ्रियं दधाति। अनुं हु वा अस्मा असौ तप्ञ्छ्रियं मन्यते। अन्वंस्मै श्रीस्तपों मन्यते। अन्वंस्मै तपो बलं मन्यते। अन्वंस्मै बलं प्राणं मन्यते। स यदाहं। संज्ञानं विज्ञानं दर्शां दृष्टेति। एष एव तत्॥२८॥ अथ यदाहं। प्रस्तुंतं विष्टुंत स्तुता सुन्वतीति। एष एव

अथ् यदाहं। प्रस्तुत् विष्टुत सुता सुन्वतीति। एष एव तत्। एष ह्यंव तान्यहांनि। एष रात्रंयः। अथ् यदाहं। चित्रः केतुर्दाता प्रंदाता संविता प्रंसविताऽभिंशास्ताऽनुंमन्तेतिं। एष पुव तत्। पुष ह्येव तेऽह्नो मुहूर्ताः। पुष रात्रेः॥२९॥

अथ् यदाहं। प्वित्रं पवियष्यन्थ्सहंस्वान्थ्सहीयानरुणों-ऽरुणरंजा इति। एष एव तत्। एष ह्येव तेंऽर्धमासाः। एष मासाः। अथ् यदाहं। अग्निष्टोम उक्थ्योंऽग्निर्ऋतुः प्रजापंतिः संवथ्सर इति। एष एव तत्। एष ह्येव ते यज्ञकृतवंः। एष ऋतवंः॥३०॥

पृष संवथ्सरः। अथ यदाहं। इदानीं तदानीमितिं। एष एव तत्। एष ह्यंव ते मृंहूर्तानां मृहूर्ताः। जनको ह वैदेहः। अहोरात्रेः समाजंगाम। त॰ होचुः। यो वा अस्मान् वेदं। विजहत्पाप्मानंमेति॥३१॥

सर्वमायुरिति। अभि स्वर्गं लोकं ज्यिति। नास्यामुष्मिं होके-ऽन्नं क्षीयत् इति। विज्ञहं व पाप्मानंमेति। सर्वमायुरिति। अभि स्वर्गं लोकं ज्यिति। नास्यामुष्मिं होकेऽन्नं क्षीयते। य एवं वेदे। अहीना हाऽऽश्वंथ्यः। सावित्रं विदां चंकार॥३२॥ स हं हु सो हिंरूण्मयों भूत्वा। स्वर्गं लोकिमियाय। आदित्यस्य सायुंज्यम्। हु सो हु वै हिंरूण्मयों भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुंज्यम्। य एवं वेदे। देव्भागो हं श्रौत्र्षः। सावित्रं विदां चंकार। त॰ ह वागदृश्यमानाऽभ्युंवाच॥३३॥

सर्वं बत गौतमो वेदं। यः सांवित्रं वेदेतिं। स होवाच। कैषा वाग्सीतिं। अयमहर्श्सांवित्रः। देवानांमुत्तमो लोकः। गृह्यं महो बिश्वदितिं। एतावंति ह गौतमः। युज्ञोपवीतं कृत्वाऽधो निपंपात। नमो नम इतिं॥३४॥

स होवाच। मा भैषीगौतम। जितो वै तें लोक इतिं। तस्माद्ये के चं सावित्रं विदुः। सर्वे ते जितलोकाः। स यो हु वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पुदक्ष श्रियाऽभिषिक्तं वेदं। श्रिया हैवाभिषिंच्यते। घृणिरिति द्वे अक्षरें। सूर्य इति त्रीणि। आदित्य इति त्रीणि॥३५॥

पृतद्वै सांवित्रस्याष्टाक्षेरं पद श्रियाऽभिषिक्तम्। य पृवं वेदं। श्रिया हैवाभिषिच्यते। तदेतद्द्वाऽभ्यंक्तम्। ऋचो अक्षरं पर्मे व्योमन्। यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः। यस्तं न वेद किमृचा कंरिष्यति। य इत्तद्विदुस्त इमे समांसत् इतिं। न हु वा पृतस्यूर्चा न यजुंषा न साम्नाऽथौंऽस्ति। यः सांवित्रं वेदं॥३६॥ तदेतत्पंरि यद्देवच्क्रम्। आर्द्रं पिन्वंमान इस्व्रगे लोक एंति। विजहिद्धश्वां भूतानिं सम्पर्श्यत्। आर्द्रो ह वै पिन्वंमानः स्वर्गे लोक एति। विजहन्वश्वां भूतानिं सम्पर्श्यन्। य एवं वेदं। शूषो ह वै वार्ष्ण्यः। आदित्येनं समाजंगाम। त॰ होवाच। एहिं सावित्रं विद्धि। अयं वै स्वर्ग्याऽग्निः पारियष्णुरमृताथ्सम्भूत इतिं। एष वाव स सांवित्रः। य एष तपंति। एहि मां विद्धि। इतिं हैवेनं तद्वाच॥३७॥

इयं वाव सरघां। तस्यां अग्निरेव सांरघं मधुं। या एताः

पूँर्वपक्षापरपक्षयो रात्रंयः। ता मंधुकृतंः। यान्यहांनि। ते मंधुवृषाः। स यो ह वा पृता मंधुकृतंश्च मधुवृषा इश्च वेदं। कुर्वन्तिं हास्यैता अग्नौ मधुं। नास्येष्टापूर्तं धंयन्ति। अथु यो न वेदं॥३८॥ न हाँस्यैता अग्नौ मधुं कुर्वन्ति। धयंन्त्यस्येष्टापूर्तम्। यो हु वा अहोरात्राणां नामधेयांनि वेदं। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। संज्ञानं विज्ञानं दर्शां दष्टेतिं। एतावेनुवाकौ पूर्वपक्षस्यां-होरात्राणां नामधेयांनि। प्रस्तुंतं विष्टुंत स्ता सुंन्वतीतिं। एतावंनुवाकावंपरपक्षस्यांहोरात्राणांं नाम-धेयांनि। नाहोरात्रेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेदं॥३९॥

यो हु वै मुंहूर्तानां नाम्धेयांनि वेदं। न मुंहूर्तेष्वार्तिमार्च्छंति। चित्रः केतुर्दाता प्रंदाता संविता प्रंसिवताऽभिशास्ताऽनुं-मन्तेतिं। एतंऽनुवाका मुंहूर्तानां नाम्धेयांनि। न मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छंति। य एवं वेदं। यो हु वा अर्धमासानां च मासानां च नाम्धेयांनि वेदं। नार्धमासेषु न मासेष्वार्तिमार्च्छंति। प्वित्रं पवियुष्यन्थ्यहं-स्वान्थ्यहीयान्रुणोऽरुणरंजा इतिं। एतंऽनुवाका अर्धमासानां च मासानां च नाम्धेयांनि॥४०॥

नार्धमासेषु न मासेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेदं। यो ह् वै यंज्ञऋतूनां चंतूनां चं संवथ्सरस्यं च नाम्धेयांनि वेदं। न यंज्ञऋतुषु नर्तुषु न संवथ्सर आर्तिमार्च्छति। अग्निष्टोम उक्थ्योंऽग्निरऋतुः प्रजापंतिः संवथ्सर इतिं। एतेऽनुवाका यंज्ञऋतूनां चंतूनां चं संवथ्सरस्यं च नाम्धेयांनि॥४१॥

न यंज्ञकृतुषु नर्तुषु न संवथ्सर आर्तिमार्च्छति। य एवं वेदं। यो ह वै मृंहूर्तानां मृहूर्तान् वेदं। न मृंहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। इदानीं तदानीमितिं। एते वै मृंहूर्तानां मुहूर्ताः। न मृहूर्तानां मुहूर्तेष्वार्तिमार्च्छति। य एवं वेदे। अथो यथां क्षेत्रज्ञो भूत्वाऽनुंप्रविश्यान्नमित्तं। एवमेवैतान्क्षेत्रज्ञो भूत्वाऽनुंप्रविश्यान्नमित्ति। स एतेषांमेव संलोकताः सायुंज्यमश्रुते। अपं पुनर्मृत्युं जयित। य एवं वेदे॥४२॥

कश्चिंद्ध वा अस्माल्लोकात्प्रेत्यं। आत्मानं वेद। अयमहम्स्मीति। कश्चिथ्स्वं लोकं न प्रतिप्रजानाति। अग्निम्रंभो हैव धूमतान्तः। स्वं लोकं न प्रतिप्रजानाति। अथ् यो हैवतमग्निश् सांवित्रं वेदं। स एवास्माल्लोकात्प्रेत्यं। आत्मानं वेद। अयमहम्स्मीतिं॥४३॥

स स्वं लोकं प्रतिप्रजानाति। एष उं वेवैनं तथ्सांवित्रः। स्वर्गं लोकम्भिवंहति। अहोरात्रेवां इदः स्युग्भिः क्रियते। इतिरात्रायांदीक्षिषत। इतिरात्रायं व्रतमुपांगुरिति। तानिहानेवं विदुषंः। अमुष्मिं लोके शेव्धिं धंयन्ति। धीतः हैव स शेव्धिमन् परैति। अथ् यो हैवैत्मग्निः सांवित्रं वेदं॥४४॥

तस्यं हैवाहोरात्राणि। अमुष्मिं ह्योके शेव्धिं न धंयन्ति।

अधीत १ हैव स शेवधिमनु परैति। भ्रद्वांजो ह त्रिभिरायुंर्भिर्ब्रह्मचर्यमुवास। त१ हु जीर्णि १ स्थविंर १ शयांनम्। इन्द्रं उप्व्रज्योंवाच। भरंद्वाज। यत्तें चतुर्थमायुंर्द्द्याम्। किमेनेन कुर्या इति। ब्रह्मचर्यमेवैनेन चरेयमितिं होवाच॥४५॥

त १ ह् त्रीन्गिरिरूपानविज्ञातानिव दर्श्यां चंकार। तेषा १ है कैंकस्मान्मुष्टिनाऽऽदंदे। स होवाच। भरंद्वाजेत्यामच्च्रां। वेदा वा एते। अनुन्ता वै वेदाः। एतद्वा एतै स्त्रिभिरायुं भिरन्वं-वोचथाः। अर्थत् इतंर्दनंनूक्तमेव। एहीमं विद्धि। अयं वै संविवद्येतिं॥४६॥

तस्मैं हैतम्ग्निश् सांवित्रमुंवाच। तश्स विदित्वा। अमृतों भूत्वा। स्वर्गं लोकिमियाय। आदित्यस्य सायुंज्यम्। अमृतों हैव भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुंज्यम्। य एवं वेदं। एषो एव त्रयीं विद्या॥४७॥

यार्वन्तर हु वै त्रय्या विद्ययां लोकं जयित। तार्वन्तं लोकं जयिति। य एवं वेद्री अग्नेर्वा एतानि नाम्धेयांनि। अग्नेरेव सार्युज्यर सलोकतामाप्नोति। य एवं वेद्री वायोर्वा एतानि नाम्धेयांनि। वायोरेव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। इन्द्रंस्य वा एतानिं नाम्धेयांनि॥४८॥ इन्द्रंस्यैव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। बृह्स्पतेंचेव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। प्रजापंतेर्व सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। प्रजापंतेर्व एतानिं नाम्धेयांनि। प्रजापंतेरेव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। प्रजापंतेरेव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। ब्रह्मणो वा एतानिं नाम्धेयांनि। ब्रह्मण एव सायुंज्य सलोकतांमाप्नोति। य एवं वेदं। स वा एषों ऽग्निरंपक्षपुच्छो वायुरेव। तस्याग्निर्मुखम्ं। असावांदित्यः शिरंः। स यदेते देवते अन्तेरेण। तथ्सर्व सीव्यति। तस्मांथ्सावित्रः॥४९॥

॥इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयकाठके प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥१॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

लोकों ऽसि स्वर्गों ऽसि। अनुन्तों ऽस्यपारों ऽसि। अक्षिंतो-ऽस्यक्षय्यों ऽसि। तपंसः प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे काम्दुघ्मिक्षंतम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतयांऽङ्गिर्स्वद्भवा सींद॥१॥

तपोऽसि लोके श्रितम्। तेजंसः प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्भूतम्। विश्वंस्य भूतृं विश्वंस्य जनयित्। तत्त्वोपंदधे काम्दुघ्मक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतयांऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥२॥

तेजोंऽसि तपंसि श्रितम्। समुद्रस्यं प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्मूतम्। विश्वंस्य भृतृं विश्वंस्य जनियृत्। तत्त्वोपंदधे काम्दुघमिश्वंतम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥३॥

समुद्रोंऽसि तेजंसि श्रितः। अपां प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे काम्दुघ्मक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥४॥

आपंः स्थ समुद्रे श्रिताः। पृथिव्याः प्रंतिष्ठा युष्मास्। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वंस्य भूर्त्यों विश्वंस्य जनयित्र्यः। ता व उपंदधे कामृदुघा अक्षिताः। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतयांऽङ्गिरस्वद्भवा सींद॥५॥

पृथिव्यंस्यपस् श्रिता। अग्नेः प्रंतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूत्रीं विश्वंस्य जनियत्री। तां त्वोपंदधे काम्दुघामिश्वंताम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥६॥

अग्निरंसि पृथिव्याः श्रितः। अन्तरिक्षस्य प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वः सुभूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे कामृदुघमिश्वंतम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥७॥

अन्तरिक्षमस्यग्नौ श्रितम्। वायोः प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्म्तूतम्। विश्वंस्य भूतृं विश्वंस्य जनियत्। तत्त्वोपंदधे काम्दुघमक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥८॥

वायुरंस्यन्तरिक्षे श्रितः। दिवः प्रंतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वस्य भूतां विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे कामृदुघमक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥९॥

द्यौरंसि वायौ श्रिता। आदित्यस्यं प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्सभूतम्। विश्वंस्य भूत्री विश्वंस्य जनयित्री। तां त्वोपंदधे काम्दुघामिक्षंताम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥१०॥

आदित्योऽसि दिवि श्रितः। चन्द्रमंसः प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्मूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे काम्दुघमक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥११॥

चन्द्रमां अस्यादित्ये श्रितः। नक्षंत्राणां प्रतिष्ठा। त्वयीदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सभूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनियता। तं त्वोपंदधे कामदुघमिश्वंतम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥१२॥

नक्षंत्राणि स्थ चन्द्रमंसि श्रितानिं। संव्थ्यरस्यं प्रतिष्ठा युष्मासुं। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वंस्य भृतृणि विश्वंस्य जनयितृणिं। तानिं व उपंदधे काम्दुघान्यक्षितानि। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥१३॥

संवथ्सरोऽसि नक्षेत्रेषु श्रितः। ऋतूनां प्रतिष्ठा। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं स्भूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनियता। तं त्वोपंदधे काम्दुघ्मिश्वंतम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥१४॥

ऋतवंः स्थ संवथ्सरे श्रिताः। मासानां प्रतिष्ठा युष्मास्। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतारो विश्वंस्य जनयितारंः। तान् व उपंदधे काम्दुघानक्षितान्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवत्याऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥१५॥

मासाः स्थतिषुं श्रिताः। अर्धमासानां प्रतिष्ठा युष्मास्। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतिरो विश्वंस्य जनियतारंः। तान् व उपंदधे काम्दुधानिक्षेतान्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवत्याऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥१६॥

अर्धमासाः स्थं मासु श्रिताः। अहोरात्रयोः प्रतिष्ठा

युष्मासुं। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतारो विश्वंस्य जनयितारः। तान् व उपंदधे काम्दुघानक्षितान्। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भवा सींद॥१७॥

अहोरात्रे स्थौंऽर्धमासेषुं श्रिते। भूतस्यं प्रतिष्ठे भव्यंस्य प्रतिष्ठे। युवयोरिदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूत्र्यौं विश्वंस्य जनियत्र्यौं। ते वामुपंदधे कामृदुधे अक्षिते। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥१८॥

पौर्णमास्यष्टंकाऽमावास्यां। अन्नादाः स्थान्नद्घो युष्मास्ं। इदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वंस्य भूर्त्यो विश्वंस्य जनियुत्र्यः। ता व उपंदधे काम्दुघा अक्षिताः। प्रजापंतिस्त्वा सादयत्। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥१९॥

राडंसि बृह्ती श्रीर्सीन्द्रंपत्नी धर्मपत्नी। विश्वं भूतमनुप्रभूता। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वरं सुभूतम्। विश्वंस्य भूत्री विश्वंस्य जनयित्री। तां त्वोपंदधे कामृदुघामिक्षंताम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद॥२०॥

ओजोऽसि सहोऽसि। बलंमसि भ्राजोऽसि। देवानां धामामृतम्। अमेर्त्यस्तपोजाः। त्वयीदम्नतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुभूतम्। विश्वंस्य भूतां विश्वंस्य जनयिता। तं त्वोपंदधे काम्दुघ्मक्षितम्। प्रजापंतिस्त्वा सादयतु। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥२१॥

त्वमंग्ने रुद्रो असुरो महो दिवः। त्व॰ शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयः। त्वं पूषा विध्तः पासि नु तमनां। देवां देवेषुं श्रयध्वम्। प्रथमा द्वितीयेषु श्रयध्वम्। द्वितीयास्तृतीयेषु श्रयध्वम्। तृतीयाश्चतुर्थेषुं श्रयध्वम्। चृतुर्थाः पश्चमेषुं श्रयध्वम्। पश्चमाः षृष्ठेषुं श्रयध्वम्॥२२॥ षष्ठाः संप्तमेषुं श्रयध्वम्। स्प्तमा अष्टमेषुं श्रयध्वम्। अष्टमा नवमेषुं श्रयध्वम्। नवमा दंशमेषुं श्रयध्वम्। दृशमा एकाद्शेषुं श्रयध्वम्। पृकाद्शा द्वादशास्र्रयोदशेषुं श्रयध्वम्। प्रवादशाश्चंतुर्दशेषुं श्रयध्वम्। चतुर्दशाः पंश्वदशेषुं श्रयध्वम्। चतुर्दशाः पंश्वदशेषुं

श्रयध्वम्। पुञ्चदुशाः षोडुशेषुं श्रयध्वम्॥२३॥

षोड्शाः संप्तद्शेषुं श्रयध्वम्। स्प्तद्शा अष्टाद्शेषुं श्रयध्वम्। अष्टाद्शा एंकान्नविर्शेषुं श्रयध्वम्। एकान्नविर्शा विर्शेषुं श्रयध्वम्। एकान्नविर्शा विर्शेषुं श्रयध्वम्। एकविर्शा द्वांविर्शेषुं श्रयध्वम्। एकविर्शा द्वांविर्शेषुं श्रयध्वम्। द्वाविर्शोषुं श्रयध्वम्। त्रयोविर्शोषुं श्रयध्वम्। त्रयोविर्शाश्चंतुर्विर्शेषुं श्रयध्वम्। चतुर्विर्शाः पंश्वविर्शेषुं श्रयध्वम्। पृश्वविर्शाः षंड्विर्शेषुं श्रयध्वम्॥२४॥

षिड्विष्शाः संप्तिविष्शेषुं श्रयध्वम्। स्प्तिविष्शा अष्टाविष्शेषुं श्रयध्वम्। अष्टाविष्शा एंकान्नित्रेष्शेषुं श्रयध्वम्। एकान्नित्रेष्शोषुं श्रयध्वम्। त्रिष्शा एंकिनिष्शेषुं श्रयध्वम्। त्रिष्शा एंकिनिष्शेषुं श्रयध्वम्। द्वानिष्शेषुं श्रयध्वम्। द्वानिष्शेषुं श्रयध्वम्। द्वानिष्शेषे श्रयध्वम्। देवां स्रिरेकादशास्त्रिस्रंयस्त्रिष्शाः। उत्तरे भवत। उत्तरवर्त्मान् उत्तरसत्त्वानः। यत्कांम इदं जुहोिमं। तन्मे समृध्यताम्। वयः स्यांम् पत्यो रयीणाम्। भूर्भवः स्वंः स्वाहां॥२५॥

अग्नांविष्णू स्जोषंसा। इमा वंर्धन्तु वां गिरंः। द्युम्नैर्वाजेंभिरागंतम्। राज्ञीं विराज्ञीं। सम्राज्ञीं स्वराज्ञीं। अर्चिः शोचिः। तपो हरो भाः। अग्निः सोमो बृह्स्पतिः। विश्वें देवा भुवंनस्य गोपाः। ते सर्वे सङ्गत्यं। इदं मे प्रावंता वर्चः। वयः स्यांम् पत्यो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वः स्वाहा॥२६॥ [३]

अन्नप्तेऽन्नस्य नो देहि। अनुमीवस्यं शुष्मिणः। प्र प्रदातारं तारिषः। ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुंष्पदे। अग्ने पृथिवीपते। सोमं वीरुधां पते। त्वष्टंः समिधां पते। विष्णंवाशानां पते। मित्रं सत्यानां पते। वरुण धर्मणां पते॥२७॥ मुरुतों गणानां पतयः। रुद्रं पशूनां पते। इन्द्रौजसां पते। बृहंस्पते ब्रह्मणस्पते। आ रुचा रोचेऽह इस्वयम्। रुचा रुरुचे रोचमानः। अतीत्यादः स्वराभरेह। तस्मिन् योनौं प्रजनौ प्रजायेय। वयइ स्याम् पत्यो रयीणाम्। भूर्भुवः स्वंः स्वाहाँ॥२८॥

स्प्त ते अग्ने स्मिधंः स्प्त जिह्वाः। स्प्तर्षयः स्प्त धार्म प्रियाणि। स्प्त होत्रां अनुविद्वान्। स्प्त योनीरापृणस्वा घृतेनं। प्राची दिक्। अग्निर्देवतां। अग्निः स दिशां देवं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यै दिशोऽभिदासंति। दक्षिणा दिक्। इन्द्रों देवतां॥२९॥ इन्द्र्र्थं स दिशां देवं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति। प्रतीची दिक्। सोमों देवतां। सोम्थं स दिशां देवं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति। उदींची दिक्। मित्रावरुणो देवतां। मित्रावरुणो स दिशां देवौ देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति॥३०॥ ऊर्ध्वा दिक्। बृह्स्पतिंदेंवतां। बृह्स्पतिर्थं स दिशां देवं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति। इयं दिक्। अदिंतिर्देवतां। अदिंतिर्थं स दिशां देवीं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति। इयं दिक्। अदिंतिर्देवतां। अदिंतिर्थं स दिशां देवीं देवतांनामृच्छतु। यो मैतस्यें दिशोंऽभिदासंति। पुरुषो दिक्। पुरुषो मे कामान्थ्समंध्यतु॥३१॥

अन्धो जागृंविः प्राण। असावेहिं। बिधिर आँकन्दयितरपान। असावेहिं। उषसंमुषसमशीय। अहमसो ज्योतिंरशीय। अहमसोऽपोऽशीय। वय स्यांम् पत्यो रयीणाम्। भूर्भवः स्वंः स्वाहाँ॥३२॥

यत्तेऽचितं यदं चितं ते अग्ने। यत्तं ऊनं यद् तेऽतिरिक्तम्। आदित्यास्तदिङ्गंरसिश्चन्वन्तु। विश्वं ते देवाश्चितिमापूरयन्तु। चितश्चासि सिश्चंतश्चास्यग्ने। एतावाङ्श्चासि भूयांङ्श्चास्यग्ने। लोकं पृंण च्छिद्रं पृंण। अथों सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृह्स्पतिंः। अस्मिन् योनांवसीषदन्॥३३॥

तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद। ता अस्य सूदंदोहसः। सोमई श्रीणन्ति पृश्नंयः। जन्मं देवानां विशः। त्रिष्वा रोचने दिवः। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद। अग्ने देवार इहाऽऽवंह। जज्ञानो वृक्तबंरहिषे। असि होतां न ईड्यः। अगन्म महा मनसा यविष्ठम्॥३४॥

यो दीदाय समिद्ध स्वे दुंरोणे। चित्रभांनू रोदंसी अन्तरुर्वी। स्वांहुतं विश्वतंः प्रत्यश्चम्। मेधाकारं विदर्थस्य प्रसाधंनम्। अग्निश् होतांरं परिभूतंमं मृतिम्। त्वामर्भस्य हृविषंः समानमित्। त्वां मृहो वृंणते नरो नान्यं त्वत्। मृनुष्वत्त्वा निधीमहि। मृनुष्वथ्समिधीमहि। अग्ने मनुष्वदंङ्गिरः॥३५॥ देवान्तेवायवे यान्य योगित वान्तिनं विशेष दर्वाति

तिथानाह। मृनुष्वथ्सामधामाह। अग्न मनुष्वदाङ्गरः॥३५॥ देवान्देवायते यंज। अग्निर्हि वाजिनं विशे। ददांति विश्वचंर्षणिः। अग्नी राये स्वाभुवम्। स प्रीतो यांति वार्यम्। इष स्तोतृभ्य आभंर। पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्याम्। पृष्टो विश्वा ओषंधीराविवेश। वैश्वान्रः सहंसा पृष्टो अग्निः। स नो दिवा स रिषः पांतु नक्तम्॥३६॥

अयं वाव यः पवंते। सौंऽग्निर्नाचिकेतः। स यत्प्राङ् पवंते। तदंस्य शिरंः। अथु यदंक्षिणा। स दक्षिणः पृक्षः। अथु

तदस्य शिरः। अथ् यद्दक्षिणा। स दक्षिणः पृक्षः। अथ् यत्प्रत्यक्। तत्पुच्छम्। यदुदङ्ङ्ं। स उत्तरः पृक्षः॥३७॥ अथ् यथ्संवाति। तदस्य समर्श्वनं च प्रसारणं च। अथो सम्पदेवास्य सा। स॰ ह वा अंस्मै स कार्मः पद्यते। यत्कांमो यज्तेत। यौऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। यो ह वा अग्नेर्नाचिकेतस्याऽऽयतेनं प्रतिष्ठां वेदं। आयतेनवान्भवति। गच्छंति प्रतिष्ठाम्॥३८॥

हिरंण्यं वा अग्नेर्नाचिकेतस्याऽऽयतंनं प्रतिष्ठा। य एवं वेदं। आयतंनवान्भवति। गच्छंति प्रतिष्ठाम्। यो हु वा अग्नेर्नाचिकेतस्य शरीरं वेदं। सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति। हिरंण्यं वा अग्नेर्नाचिकेतस्य शरीरम्। य एवं वेदं। सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति। अथो यथां रुका उत्तंप्तो भाय्यात्॥३९॥

एवमेव स तेर्जसा यशंसा। अस्मिःश्चं लोकेंऽमुष्मिःश्च भाति। उरवों हु वै नामैते लोकाः। येऽवरेणाऽऽदित्यम्। अथं हैते वरीया १ सो लोकाः। ये परेणाऽऽदित्यम्। अन्तंवन्त १ ह् वा एष क्षय्यं लोकं जयिति। योऽवरेणाऽऽदित्यम्। अर्थ हैषोऽनन्तर्मपारमेक्षय्यं लोकं जयिति। यः परेणाऽऽदित्यम्॥४०॥

अनुन्त हु वा अपारमंक्ष्यं लोकं जंयित। योंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अथो यथा रथे तिष्ठन्पक्षंसी पर्यावर्तमाने प्रत्यपेक्षते। एवमहोरात्रे प्रत्यपेक्षते। नास्याहोरात्रे लोकमांप्रुतः। योंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं॥४१॥

उशन् हु वै वांजश्रव्सः संविवेद्सं दंदौ। तस्यं हु निर्विकेता नामं पुत्र आंस। त॰ हं कुमार॰ सन्तम्। दक्षिणासु नीयमांनासु श्रृद्धाऽऽविवेश। स होवाच। तत् कस्मै मां दांस्यसीति। द्वितीयं तृतीयम्। त॰ हु परीत उवाच। मृत्यवें त्वा ददामीति। त॰ हु स्मोत्थितं वाग्भिवंदति॥४२॥ गौतम कुमारमिति। स होवाच। परेहि मृत्योर्गृहान्। मृत्यवे

गौतंम कुमारमिति। स होवाच। परेहि मृत्योर्गृहान्। मृत्यवे वै त्वांऽदामिति। तं वै प्रवसंन्तं गुन्तासीतिं होवाच। तस्यं स्म तिस्रो रात्रीरनांश्वान्गृहे वंसतात्। स यदिं त्वा पृच्छेत्। कुमांर कित रात्रीरवाथ्सीरिति। तिस्र इति प्रतिब्रूतात्। किं प्रथमा रात्रिमाश्रा इति॥४३॥

प्रजां त इतिं। किं द्वितीयामितिं। प्रशू स्त इतिं। किं तृतीयामितिं। साधुकृत्यां त इतिं। तं वै प्रवसन्तं जगाम। तस्यं ह तिस्रो रात्रीरनांश्वान्गृह उंवास। तमागत्यं पप्रच्छ। कुमांर कित रात्रीरवाथ्सीरिति। तिस्र इति प्रत्युंवाच॥४४॥ किं प्रथमा रात्रिमाश्रा इतिं। प्रजां त इतिं। किं द्वितीयामितिं। प्रशू स्त इतिं। किं तृतीयामितिं। साधुकृत्यां त इतिं। नमस्ते अस्तु भगव इतिं होवाच। वरं वृणीष्वेतिं। पितरमेव जीवंन्नयानीतिं। द्वितीयं वृणीष्वेतिं॥४५॥

ड्ष्ट्रापूर्तयोर्मेऽक्षितिं ब्रूहीतिं होवाच। तस्मैं हैतम्िग्नं नांचिकेतम्वाच। ततो वै तस्यैष्टापूर्ते ना क्षीयेते। नास्यैष्टापूर्ते क्षीयेते। यौऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। तृतीयं वृणीष्वेतिं। पुनुर्मृत्योर्मेऽपंचितिं ब्रूहीतिं होवाच। तस्मै हैतम्िग्नं नांचिकेतम्वाच। ततो वै सोऽपं पुनर्मृत्युमंजयत्॥४६॥ अपं पुनर्मृत्युं जंयित। यौऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य

उं चैनमेवं वेदं। प्रजापंतिर्वे प्रजाकांम्स्तपोंऽतप्यत। स हिरण्यमुदांस्यत्। तद्ग्रौ प्रास्यत्। तदंस्मै नाच्छंदयत्। तद्द्वितीयं प्रास्यंत्। तदंस्मै नैवाच्छंदयत्। तत्तृतीयं प्रास्यंत्॥४७॥

तदंस्मे नैवाच्छंदयत्। तदात्मन्नेव हंद्य्येंऽग्नो वैश्वान्रे प्रास्यंत्। तदंस्मा अच्छदयत्। तस्माद्धिरंण्यं किनेष्ठं धनांनाम्। भुञ्जत्प्रियतंमम्। हृद्युजः हि। स वै तमेव नाविंन्दत्। यस्मे तां दक्षिणामनेष्यत्। ताः स्वायेव हस्तांय दक्षिणायानयत्। तां प्रत्यंगृह्णात्॥४८॥

दक्षांय त्वा दक्षिणां प्रतिगृह्णामीति। सोऽदक्षत् दक्षिणां प्रतिगृह्णं। दक्षेते ह् वै दक्षिणां प्रतिगृह्णं। य एवं वेदं। एतद्धं स्म वै तद्धिद्धा स्मां वाजश्रवसा गोर्तमाः। अप्यंनूदेश्यां दक्षिणां प्रतिगृह्णांनतः। उभयेन वयं दक्षिष्यामह एव दक्षिणां प्रतिगृह्णांते। तेऽदक्षन्त दक्षिणां प्रतिगृह्णां। दक्षेते ह् वै दक्षिणां प्रतिगृह्णां। य एवं वेदं। प्र हान्यं द्वीनाति॥४९॥————[८]

त १ हैतमेके पशुबन्ध एवोत्तं रवेद्यां चिन्वते। उत्तर्वेदिसंम्मित एषों ऽग्निरिति वदंन्तः। तन्न तथां कुर्यात्। एतम्ग्निं कामेन् व्यर्धयेत्। स एनं कामेन व्यृद्धः। कामेन व्यर्धयेत्। सौम्ये वावैनंमध्वरे चिन्वीत। यत्रं वा भूयिष्ठा आहुंतयो हूयेरन्। एतमग्निं कामेन समर्धयति। स एनं कामेन समृद्धः॥५०॥ कामेन समर्धयति। अथं हैनं पुरर्षयः। उत्तर्वेद्यामेव सित्रयंमचिन्वत। ततो वै तेऽविनदन्त प्रजाम्। अभि स्वर्गं लोकमंजयन्। विन्दतं एव प्रजाम्। अभि स्वर्गं लोकं जयति। यौँऽग्निं नांचिकतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अर्थ हैनं वायुर्ऋिद्धंकामः॥५१॥ यथान्युप्तमेवोपंदधे। ततो वै स एतामृद्धिंमार्भोत्। यामिदं वायुर्ऋदः। पुतामृद्धिंमृभ्नोति। यामिदं वायुर्ऋदः। यौंऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अर्थ हैनं गोबलो

वायुर्ऋद्धः। पृतामृद्धिंमृभ्नोति। यामिदं वायुर्ऋद्धः। योंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अथं हैनं गोबलो वार्ष्णः पृश्वकांमः। पाङ्कंमेव चिक्ये। पश्चं पुरस्तांत्॥५२॥ पश्चं दक्षिणतः। पश्चं पृश्चात्। पश्चोंत्तर्तः। एकां मध्यें। ततो वै स सहस्रंं पृश्वन्प्राप्नोंत्। प्र सहस्रंं पृश्वनांप्नोति। योंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अथं हैनं प्रजापंति ज्येंष्ठ्यंकामो यशंस्कामः प्रजननकामः। त्रिवृतंमेव चिक्ये॥५३॥ स्प्त पुरस्तांत्। तिस्रो देक्षिणतः। स्प्त पृश्चात्। तिस्र उत्तर्तः। एकां मध्यें। ततो वे स प्र यशो ज्येष्ठ्यंमाप्नोत्। एतां प्रजांतिं प्राजांयत। यामिदं प्रजाः प्रजायंन्ते। त्रिवृद्दे ज्येष्ठ्यम्। माता पिता पुत्रः॥५४॥

त्रिवृत्प्रजनंनम्। उपस्थो योनिर्मध्यमा। प्र यशो ज्यैष्ठ्यमाप्नोति। एतां प्रजांतिं प्रजांयते। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। योंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अथं हैन्मिन्द्रो ज्यैष्ठ्यंकामः। ऊर्ध्वा एवोपंदधे। ततो वै स ज्यैष्ठ्यंमगच्छत्॥५५॥

ज्यैष्ठ्यं गच्छति। योंऽग्निं नांचिकेतं चिंनुते। य उं चैनमेवं वेदं। अर्थ हैनम्सावांदित्यः स्वर्गकांमः। प्राचींरेवोपंदधे। ततो वै सोऽभि स्वर्गं लोकमंजयत्। अभि स्वर्गं लोकं जयिति। योंऽग्निं नांचिकेतं चिंनुते। य उं चैनमेवं वेदं। स यदीच्छेत्॥५६॥

तेज्स्वी यंशस्वी ब्रंह्मवर्च्सी स्यामितिं। प्राङाहोतुर्धिष्णया-दुथ्संपेत्। येयं प्रागाद्यशंस्वती। सा मा प्रोणींत्। तेजंसा यशंसा ब्रह्मवर्च्सेनेतिं। तेज्रस्येव यंशस्वी ब्रंह्मवर्च्सी भंवति। अथ् यदीच्छेत्। भूयिष्ठं मे श्रद्दंधीरन्। भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति। दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणा वेत्वाऽऽज्यंस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्यांऽऽहवनीये जुहुयात्॥५७॥

भूयिष्ठमेवास्मै श्रद्दंधते। भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्ति। पुरीषमुप्धायं। चितिक्कृप्तिभिरिभ्मृश्यं। अग्निं प्रणीयोप-समाधायं। चतंस्र एता आहुंतीर्जुहोति। त्वमंग्ने रुद्र इतिं शतरुद्रीयंस्य रूपम्। अग्नांविष्णू इतिं वसोर्धारांयाः। अन्नपत् इत्यंत्रहोमः। सप्त ते अग्ने स्मिधंः सप्त जिह्वा इतिं विश्वप्रीः॥५८॥

यां प्रथमामिष्टंकामुप्दधांति। इमं तयां लोकम्भिजंयति। अथो या अस्मिँ श्लोके देवताः। तासार् सायुंज्यर सलोकतांमाप्नोति। यां द्वितीयांमुप्दधांति। अन्तरिक्षलोकं तयाऽभिजंयति। अथो या अन्तरिक्षलोके देवताः। तासार् सायुंज्यर सलोकतांमाप्नोति। यां तृतीयांमुप्दधांति। अमुं तयां लोकम्भिजंयति॥५९॥

अथो या अमुष्मिं छोके देवताः। तासा १ सायुंज्य १ सलोकतामाप्रोति। अथो या अमूरितरा अष्टादेश। य एवामी उरवंश्च वरीया स्था लोकाः। तानेव ताभिर्भिजयित॥ कामचारो ह् वा अंस्योरुषुं च वरीयःसु च लोकेषुं भवति। यो ऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदे। संवथ्सरो वा अग्निर्नाचिकेतः। तस्यं वसन्तः शिरंः॥६०॥

ग्रीष्मो दक्षिणः पृक्षः। वर्षा उत्तरः। श्रारत्पुच्छम्। मासाः कर्मकाराः। अहोरात्रे शंतरुद्रीयम्। पूर्जन्यो वसोर्धारां। यथा वै पूर्जन्यः सुवृष्टं वृष्ट्वा। प्रजाभ्यः सर्वान्कामान्थ्सम्पूरयंति। प्रवमेव स तस्य सर्वान्कामान्थ्सम्पूरयति। यौऽग्निं नाचिकेतं चिनुते॥६१॥

य उं चैनमेवं वेदं। संवथ्सरो वा अग्निर्नाचिकेतः। तस्यं वस्तः शिरंः। ग्रीष्मो दक्षिणः पृक्षः। वर्षाः पृच्छम्। श्ररदुत्तंरः पृक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपृक्षाश्चितंयः। अपुरपृक्षाः पृरीषम्। अहोरात्राणीष्टंकाः। एष वाव सौंऽग्निरंग्निमयंः पुनर्णवः। अग्निमयों ह वै पुनर्णवो भूत्वा। स्वर्गं लोकमेति। आदित्यस्य सायुंज्यम्। यौंऽग्निं नांचिकेतं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं॥६२॥

॥इति कृष्णयजुर्वेदीयतैत्तितरीयकाठके द्वितीयः प्रश्नः

समाप्तः॥२॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

तुभ्यं ता अङ्गिरस्तमाऽश्याम् तं कामंमग्ने। आशांनां त्वा विश्वा आशाः। अनुं नोऽद्यानुंमित्रिरिन्वदंनुमते त्वम्। कामो भूतस्य कामस्तदग्रें। ब्रह्मं जज्ञानं पिता विराजांम्। यज्ञो रायोऽयं यज्ञः। आपो भुद्रा आदित्पंश्यामि। तुभ्यं भरन्ति यो देह्यः। पूर्वं देवा अपंरेण प्राणापानौ। हृव्यवाह् स्विष्टम्॥१॥ ————[१]

देवेभ्यो वे स्वर्गो लोकस्तिरोंऽभवत्। ते प्रजापंतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वे नो लोकस्तिरोंऽभूत्। तमन्विच्छेतिं। तं यंज्ञऋतुभिरन्वैच्छत्। तं यंज्ञऋतुभिर्नान्वंविन्दत्। तिमिष्टिंभिरन्वैच्छत्। तिमिष्टिंभिरन्वेविन्दत्। तिदिष्टींनामिष्टि-त्वम्। एष्टंयो हु वे नामं। ता इष्टंय इत्याचंक्षते प्रोक्षेण। प्रोक्षंप्रिया इव हि देवाः॥२॥ तमाशांऽब्रवीत्। प्रजांपत आशया वे श्रांम्यसि। अहमु

वा आशाँऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सृत्याऽऽशां भविष्यति। अनुं स्वृगं लोकं वेथ्स्यसीतिं। स एतम्ग्रये कामांय पुरोडाशंमृष्टाकंपालं निरंवपत्। आशायें चुरुम्। अनुंमत्ये चुरुम्। ततो वै तस्यं सृत्याऽऽशांऽभवत्। अनुं स्वृगं लोकमंविन्दत्। सृत्या हु वा अस्याऽऽशां भवति। अनुं स्वृगं लोकं विन्दित। य एतेनं हृविषा यजंते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामांय स्वाहाऽऽशाये स्वाहां। अनुंमत्ये स्वाहां प्रजापंतये स्वाहां। स्वृगांयं लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेति॥३॥

तृतीयः प्रश्नः

तं कामों ऽब्रवीत्। प्रजांपते कामेन वै श्रांम्यसि। अहमु वै कामों ऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्यः कामों भविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीतिं। स एतमग्नये कार्माय पुरोडाशंमष्टाकंपालं निरंवपत्। कार्माय चरुम्। अनुंमत्यै चरुम्। ततो वै तस्यं सत्यः कामों ऽभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। सत्यो ह वा अस्य कामों भवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हविषा यजंते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामांय स्वाहा कामांयु स्वाहाँ। अनुमत्यै स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गाये लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥४॥ तं ब्रह्मां ऽब्रवीत्। प्रजांपते ब्रह्मंणा वै श्रांम्यसि। अहमु वै ब्रह्मां ऽस्मि। मां नु यंजस्व। अथं ते ब्रह्मण्वान् यज्ञो भंविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीति। स एतमग्नये कार्माय पुरोडाशेमष्टाकेपालं निरंवपत्। ब्रह्मणे चरुम्। अनुंमत्यै चरुम्। ततो वै तस्यं ब्रह्मण्वान् यज्ञोऽभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। ब्रह्मण्वान् ह वा अस्य युज्ञो भंवति। अर्नु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेर्न हविषा यर्जते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामांय स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहाँ। अनुंमत्यै स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गाये लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥५॥ तं यज्ञौऽब्रवीत्। प्रजांपते यज्ञेन वै श्रौम्यसि। अहमु वै यज्ञों ऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्यो यज्ञो

त युज्ञाऽब्रवात्। प्रजापत युज्ञन् व श्राम्यास। अहमु वै युज्ञाँऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सृत्यो युज्ञो भविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीति। स एतम्ग्रये कामाय पुरोडाशंमृष्टाकंपालं निरंवपत्। युज्ञायं चुरुम्। अनुंमत्ये चुरुम्। ततो वै तस्यं सृत्यो युज्ञोऽभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। सृत्यो हु वा अस्य युज्ञो भंवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हृविषा यज्ञते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहां युज्ञाय स्वाहां। अनुंमत्ये स्वाहां प्रजापंतये स्वाहां। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥६॥

तमापौँ ऽब्रुवन्। प्रजांपते ऽफ्सु वै सर्वे कामौः श्रिताः। वयमु वा आपः स्मः। अस्मान्नु यंजस्व। अथ त्विय सर्वे कामाः श्रयिष्यन्ते। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीतिं। स एतमग्रये कामांय पुरोडाशंमुष्टाकंपालं निरंवपत्। अन्धश्रुरुम्। अनुंमत्ये चुरुम्। ततो वै तस्मिन्थ्सर्वे कामां अश्रयन्त। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। सर्वे ह वा अस्मिन्कामाः श्रयन्ते। अनुं स्वर्गं लोकं विनदित। य एतेनं हिवषा यजति। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽद्धः स्वाहाँ। अनुंमत्यै स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥७॥

तम्ग्रिर्बिल्मानंब्रवीत्। प्रजापतेऽग्नये वै बंलिमते सर्वाणि भूतानि बुलिश् हंरन्ति। अहमु वा अग्निर्बिल्मानंस्मि। मां न यंजस्व। अर्थ ते सर्वाणि भूतानि बुलिश् हंरिष्यन्ति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीति। स एतम्ग्नये कामांय पुरोडाशंमुष्टाकंपालं निरंवपत्। अग्नयं बलिमते चुरुम्। अनुंमत्ये चुरुम्। ततो वै तस्मै सर्वाणि भूतानि बुलिमंहरन्। अनुं स्वृगं लोकमंविन्दत्। सर्वाणि हु वा अंस्मै भूतानिं बृति॰ हंरन्ति। अनुं स्वृगं लोकं विन्दति। य एतेनं हृविषा यजते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामाय स्वाहाऽग्नये बिल्मते स्वाहाँ। अनुंमत्ये स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वृगायं लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥८॥

तमनुंवित्तिरब्रवीत्। प्रजांपते स्वर्गं वै लोकमनुंविविथ्सिस्। अहमु वा अनुंवित्तिरिस्म। मां नु यंजस्व। अर्थं ते सत्याऽनुंवित्तिर्भविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीति। स एतम् ग्रये कामांय पुरोडाशंमृष्टाकंपालं निरंवपत्। अनुंवित्त्ये चरुम्। अनुंमत्ये चरुम्। ततो वै तस्यं सत्याऽनुंवित्तिरभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। सत्या ह् वा अस्यानुंवित्तिरभवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं ह्विषा यजंते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये कामांय स्वाहाऽनुंवित्त्ये स्वाहाँ। अनुंमत्ये स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नये स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नये स्विष्टकृते स्वाहेति॥९॥

ता वा एताः सप्त स्वर्गस्यं लोकस्य द्वारंः। दिवःश्येनयोऽनुं-वित्तयो नामं। आशाँ प्रथमा॰ रक्षिति। कामों द्वितीयाँम्। वै स्वर्गं लोकं विन्दित। काम्चारौंऽस्य स्वर्गे लोकं भेवति। य पुताभिरिष्टिंभिर्यजंते। य उ चैना पुवं वेदं। तास्विन्विष्टि। पृष्ठौहीवरां देद्यात्कुर्सं चं। स्त्रियैं चाऽऽभार समृद्धौ॥१०॥———[२] तपंसा देवा देवतामग्रं आयन्। तप्सर्षयः स्वरन्वंविन्दन्। तपंसा सपत्नान्प्रणुदामारातीः। येनेदं विश्वं परिभूतं यदस्ति। प्रथमुजं देव हिवषां विधेम। स्वयम्भु ब्रह्मं पर्मं तपो यत्। स पृव पुत्रः स पिता स माता। तपो ह यक्षं प्रथम सम्बंभूव। श्रद्धया देवो देवत्वमंश्रुते। श्रद्धा प्रंतिष्ठा लोकस्यं देवी॥११॥

ब्रह्मं तृतीयांम्। युज्ञश्चंतुर्थीम्। आपंः पश्चमीम्।

अग्निर्बलिमान्थ्यष्ठीम्। अनुंवित्तिः सप्तमीम्। अनुं ह

सा नो जुषाणोपं यज्ञमागाँत्। कामंवथ्साऽमृतं दुहांना। श्रृद्धा देवी प्रथमजा ऋतस्यं। विश्वंस्य भूत्री जगंतः प्रतिष्ठा। ताः श्रृद्धाः ह्विषां यजामहे। सा नो लोकम्मृतं दधातु। ईशांना देवी भुवंनस्याधिपत्नी। आगाँथ्सत्यः ह्विरिदं जुंषाणम्। यस्माँद्देवा जंजिरे भुवंनं च विश्वें। तस्मैं विधेम ह्विषां घृतेनं॥१२॥ यथां देवैः संधुमादं मदेम। यस्यं प्रतिष्ठोर्वन्तिरिक्षम्। यस्माँद्वेवा जंजिरे भुवंनं च सर्वें। तथ्मत्यमर्चदुपं यज्ञं न आगात। ब्रह्माऽऽहुंतीरुपमोदंमानम्। मनसो वशे सर्वमिदं बंभूव। नान्यस्य मनो वश्मनिवंयाय। भीष्मो हि देवः सहंसः सहीयान्। स नो जुषाण उपं यज्ञमागात्। आकूंतीनामधिपतिं चेतंसां च॥१३॥

सङ्कल्पजूतिं देवं विपश्चिम्। मनो राजांनिम्ह वर्धयंन्तः। उपहुवेंऽस्य सुमृतौ स्यांम। चरंणं पृवित्रं वितंतं पुराणम्। येनं पूतस्तरंति दुष्कृतानिं। तेनं पृवित्रंण शुद्धेनं पूताः। अति पाप्मान्मरांतिं तरेम। लोकस्य द्वारंमिर्चिमत्प्वित्रम्ं। ज्योतिंष्मुद्भाज्ञंमानं महंस्वत्। अमृतंस्य धारां बहुधा दोहंमानम्। चरंणं नो लोके सुधितां दधातु। अग्निर्मूर्धा भुवंः। अनुं नोऽद्यानुंमित्रिन्वदंनुमते त्वम्। हृव्यवाह्ङ् स्विष्टम्॥१४॥

देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्तिरोंऽभवत्। ते प्रजापंतिमब्रुवन्। प्रजापते स्वर्गो वै नों लोकस्तिरोंऽभूत्। तमन्विच्छेतिं। तं यंज्ञऋतुभिरन्वैंच्छत्। तं यंज्ञऋतुभिर्नान्वंविन्दत्। तमिष्टिभि- रन्वैच्छत्। तमिष्टिंभिरन्वंविन्दत्। तदिष्टींनामिष्टित्वम्। एष्टंयो हु वै नामं। ता इष्टंय इत्याचंक्षते प्रोक्षेण। प्रोक्षंप्रिया इव हि देवाः॥१५॥

तं तपों ऽब्रवीत्। प्रजांपते तपंसा वै श्राम्यसि। अहमु वै तपौंऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्यं तपों भविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीतिं। स एतमाँग्नेयमष्टाकपालं निरंवपत्। तपंसे चरुम्। अनुंमत्यै चरुम्। ततो वै तस्यं स्तयं तपों ऽभवत्। अनुं स्वृगं लोकमंविन्दत्। स्तय १ ह वा अस्य तपों भवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हिवषा यजंते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये स्वाहा तपंसे स्वाहाँ। अनुमत्यै स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥१६॥ त इ श्रद्धा ऽ व्रंवीत्। प्रजांपते श्रद्धया वै श्रांम्यसि। अहम् वै श्रद्धाऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्या श्रद्धा भविष्यति। अर्नु स्वर्गं लोकं वेथस्यसीति। स⁻ एतमाँग्नेयमष्टाकपालं निरंवपत्। श्रद्धाये चरुम्। अनुमत्ये चरुम्। ततो वै तस्यं स्त्या श्रद्धाऽभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। स्त्या ह वा अस्य श्रद्धा भंवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हिवषा यजते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये स्वाहां श्रद्धाये स्वाहां। अनुमत्ये स्वाहां प्रजापंतये स्वाहां। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्रयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥१७॥ त र सत्यमं ब्रवीत्। प्रजांपते सत्येन वै श्रांम्यसि। अहम् वै सत्यमेरिम। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्य सत्यं भविष्यति। अर्नु स्वर्गं लोकं वेथस्यसीति। स एतमाँग्नेयमष्टाकपालं निरंवपत्। सत्यायं चरुम्। अनुंमत्ये चरुम्। ततो वै तस्य सत्य र सत्यमंभवत्। अनुं स्वर्गं लोकमंविन्दत्। सत्य र ह वा अस्य सत्यं भवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेने हिवषा यर्जते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये स्वाहां सत्याय स्वाहां। अनुमत्ये स्वाहां प्रजापंतये स्वाहां। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥१८॥ तं मनों ऽब्रवीत्। प्रजापते मनंसा वै श्रांम्यसि। अहम् वै मनों ऽस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्यं मनों भविष्यति। अनुं स्वर्गं लोकं वेथ्स्यसीति। स एतमाँग्नेयमुष्टाकपालुं निरंवपत्। मनसे चुरुम्। अनुमत्यै चुरुम्। ततो वै तस्यं स्तयं मनोऽभवत्। अनुं स्वृगं लोकमंविन्दत्। स्तय ह वा अस्य मनों भवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हिवषा यजते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये स्वाहा मनसे स्वाहाँ। अनुमत्यै स्वाहाँ प्रजापंतये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्नयं स्विष्ट्कृते स्वाहेति॥१९॥ तं चरणमब्रवीत्। प्रजापते चरणेन वै श्राम्यसि। अहमु वै चरणमस्मि। मां नु यंजस्व। अर्थ ते सत्यं चरणं भविष्यति। अन् स्वर्गं लोकं वेथस्यसीति। स एतमाँग्नेयमृष्टाकपालं निरंवपत्। चरंणाय चरुम्। अनुंमत्यै चरुम्। ततो वै तस्ये सत्यं चरंणमभवत्। अनुं स्वृगं लोकमंविन्दत्। सृत्य १ ह वा अस्य चरेणं भवति। अनुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेनं हिवषा यजंते। य उं चैनदेवं वेदं। सोऽत्रं जुहोति। अग्नये स्वाहा चरंणाय स्वाहाँ। अनुंमत्यै स्वाहाँ प्रजापंत्ये स्वाहाँ। स्वर्गायं लोकाय स्वाहाऽग्रयें स्विष्टकृते स्वाहेतिं॥२०॥ ता वा एताः पश्चं स्वर्गस्यं लोकस्य द्वारंः। अपांघा अनुवित्तयो नामं। तपंः प्रथमा र रक्षिति। श्रद्धा द्वितीयाँम्। सत्यं तृतीयाँम्। मनश्चतुर्थीम्। चरणं पश्चमीम्। अनुं ह वै स्वर्गं लोकं विन्दति। कामचारौंऽस्य स्वर्गे लोके भंवति। य एताभिरिष्टिंभिर्यजंते। य उं चैना एवं वेदं। तास्वन्विष्टि। पृष्ठौहीवरां दंघात्क इसं र्च। स्त्रिये चाऽऽभार समृद्धौ॥२१॥

ब्रह्म वै चतुंर्होतारः। चतुंर्होतृभ्योऽधिंयुज्ञो निर्मितः। नैन ५ शुप्तम्। नाभिचंरितुमागंच्छति। य एवं वेदं। यो ह वै चतुंर्होतृणां चतुर्होतृत्वं वेदं। अथो पश्चंहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशंः कल्पन्ते। वाचस्पतिर्होता दशंहोतृणाम्। पृथिवी होता चतुंर्होतृणाम्॥२२॥ अग्निर्होता पश्चंहोतृणाम्। वाग्घोता षङ्कांतृणाम्। महाहं विरहोतां सप्तहों तृणाम्। पृतद्वे चतुं रहो तृणां चतुर्होतृत्वम्। अथो पश्चंहोतृत्वम्। सर्वा हास्मै दिशंः कल्पन्ते। य एवं वेदं। एषा वै संविविद्या। एतद्भंषजम्। एषा पङ्किः स्वर्गस्यं लोकस्यां असाऽयंनिः स्रुतिः॥२३॥

पिक्किः स्वर्गस्यं लोकस्याञ्चसाऽयीनेः स्रुतिः॥२३॥
एतान् योऽध्यैत्यछंदिर्द्शे यावंत्तरसम्। स्वंरेति। अनुपृब्रवः
सर्वमायुरेति। विन्दते प्रजाम्। रायस्पोषं गौपत्यम्।
ब्रह्मवर्चसी भवति। एतान् योऽध्यैति। स्पृणोत्यात्मानम्।
प्रजां पितृन्। एतान् वा अंरुण औपवेशिर्विदां चंकार॥२४॥
एतैरिधवादमपांजयत्। अथो विश्वं पाप्मानम्। स्वंर्ययौ।
एतान्योऽध्यैतिं। अधिवादं जयित। अथो विश्वं पाप्मानम्।

स्वरिति। एतैर्ग्निं चिन्वीत स्वर्गकांमः। एतैरायुंष्कामः। प्रजापशुकांमो वा॥२५॥

पुरस्ताद्दशंहोतारमुदंश्चमुपंदधाति यावत्पदम्। हृदंयं यजुंषी पल्यौ च। दक्षिणतः प्राश्चं चतुंरहोतारम्। पृश्चादुदंश्चं पश्चंहोतारम्। उत्तर्तः प्राश्चन् षङ्कोतारम्। उपरिष्टात्प्राश्चन्ं सप्तहोतारम्। हृदंयं यजून्षेषि पल्यश्च। यथावकाशं ग्रहान्। यथावकाशं प्रतिग्रहाँ लोकं पृणाश्चं। सर्वा हास्यैता देवताः प्रीता अभीष्टां भवन्ति॥२६॥

सदेवम्भिं चिनुते। र्थसंम्मितश्चेत्रव्यः। वज्रो वै रथः। वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृंव्यः स्तृणुते। पृक्षः संम्मितश्चेत्व्यः। एतावान् वै रथः। यावत्पक्षः। र्थसंम्मितमेव चिनुते। इममेव लोकं पंशुबन्धेनाभिजंयति। अथो अग्निष्टोमेनं॥२७॥

अन्तरिक्षमुक्थ्येन। स्वरितरात्रेणं। सर्वां छोकानेहीनेनं। अथों स्त्रेणं। वरो दक्षिणा। वरेणैव वरई स्पृणोति। आत्मा हि वरं। एकंविश्शतिर्दक्षिणा ददाति। एकविश्शो वा इतः स्वर्गो लोकः। प्र स्वर्गं लोकमांप्रोति॥२८॥

असार्वादित्य एंकविष्शः। अमुमेवाऽऽदित्यमाँप्रोति।

शृतं ददांति। शृतायुः पुरुषः शृतेन्द्रियः। आयुंष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। सहस्रं ददाति। सहस्रंसम्मितः स्वर्गो लोकः। स्वर्गस्यं लोकस्याभिजित्यै। अन्विष्टकं दक्षिणा ददाति। सर्वाणि वया रसि॥२९॥

सर्वस्याऽऽस्यैं। सर्वस्यावंरुद्धे। यदि न विन्देतं।
मन्थानंतावतो दंद्यादोदनान् वाँ। अश्रुते तं कामम्ँ।
यस्मै कामायाग्निश्चीयतें। पृष्ठौहीं त्वन्तर्वतीं दद्यात्। सा हि
सर्वाणि वया रेसि। सर्वस्याऽऽस्यैं। सर्वस्यावंरुद्धे॥३०॥
हिरंण्यं ददाति। हिरंण्यज्योतिरेव स्वगं लोकमेति। वासी
ददाति। तेनाऽऽयुः प्रतिरते। वेदितृतीये यंजेत। त्रिषंत्या हि
देवाः। स संत्यम्भिं चिनुते। तदेतत्पंशुबन्धे ब्राह्मणं ब्रूयात्।
नेतरेषु युज्ञेषुं। यो ह वै चतुरहोतॄननुसवनं तंपियत्व्यान्
वेदं॥३१॥

तृप्यंति प्रजयां पृशुभिः। उपैन सोमपीथो नमिति। एते वै चतुरहोतारोऽनुसव्नं तंपियत्व्याः। ये ब्राह्मणा बंहुविदः। तेभ्यो यद्दक्षिणा न नयेत्। दुरिष्ट स्यात्। अग्निमंस्य वृश्चीरन्। तेभ्यो यथाश्रद्धं दंद्यात्। स्विष्टमेवेतिक्रियते। नास्याग्निं वृंञ्जते॥३२॥

हिर्ण्येष्टको भेवति। यावंदुत्तममंङ्गुलिकाण्डं यंज्ञपुरुषा सम्मितम्। तेजो हिर्ण्यम्। यदि हिर्ण्यं न विन्देत्। शर्करा अक्ता उपंदध्यात्। तेजो घृतम्। सर्तेजसमेवाग्निं चिनुते। अग्निं चित्वा सौत्रामण्या यंजेत मैत्रावरुण्या वाँ। वीर्येण् वा एष व्यृध्यते। योंऽग्निं चिनुते॥३३॥

यावंदेव वीर्यम्। तदंस्मिन्दधाति। ब्रह्मणः सायुंज्यश् सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानाश् सायुंज्यम्। सार्ष्टिताश् समानलोकतामाप्नोति। य एतम्भ्रिं चिनुते। य उं चैनमेवं वेदं। एतदेव सांवित्रे ब्राह्मणम्। अथों नाचिकेते॥३४॥

यचामृतं यच मर्त्यम्। यच प्राणिति यच न। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामृद्धां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मंणा। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। सर्वाः स्त्रियः सर्वांन्पुर्सः। सर्वं न स्त्रीपुमं च यत्। सर्वास्ताः। यावंन्तः पार्सवो भूमैः॥३५॥ सङ्ग्रांता देवमाययां। सर्वास्ताः। यावंन्त ऊर्षाः पशूनाम्।

पृथिव्यां पृष्टिंरिह्ताः। सर्वास्ताः। यावंतीः सिकंताः सर्वाः। अपस्वंन्तश्च याः श्रिताः। सर्वास्ताः। यावंतीः शर्करा धृत्यै। अस्यां पृथिव्यामधि॥३६॥

सर्वास्ताः। यावन्तोऽश्मांनोऽस्यां पृथिव्याम्। प्रतिष्ठासु प्रतिष्ठिताः। सर्वास्ताः। यावतीर्वीरुधः सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमन्। सर्वास्ताः। यावतीरोषधीः सर्वाः। विष्ठिताः पृथिवीमन्। सर्वास्ताः॥३७॥ यावन्तो वनस्पत्रेयः। अस्यां पृथिव्यामिधे। सर्वास्ताः।

यार्वन्तो वनस्पतंयः। अस्यां पृथिव्यामिषं। सर्वास्ताः। यार्वन्तो ग्राम्याः पृशवः सर्वे। आरुण्याश्च ये। सर्वास्ताः। ये द्विपादश्चतुंष्पादः। अपादं उदरसपिणः। सर्वास्ताः। यावदाञ्जनमुच्यते॥३८॥

देवत्रा यचे मानुषम्। सर्वास्ताः। यावंत्कृष्णायंस् सर्वम्ं। देवत्रा यचे मानुषम्। सर्वास्ताः। यावंश्लोहायंस् सर्वम्ं। देवत्रा यचे मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्व सीस् सर्वं त्रपुं। देवत्रा यचे मानुषम्॥३९॥ यार्वास्ताः। सर्वक्ष दिनायक्ष सन्तराः। देवत्रा यचे गानुषम्।

सर्वास्ताः। सर्वे १ हिरंण्य १ रज्तम्। देवत्रा यर्च मानुषम्। सर्वास्ताः। सर्वे १ सुर्वर्णे १ हिरंतम्। देवत्रा यर्च मानुषम्। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामृदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन् ब्रह्मणा। तयां देवतयाऽङ्गिर्स्वद्भवा सींद॥४०॥

अक्षणा तया द्वतयाऽ।अर्स्पद्ध्या सादा। ४०॥ [६]

सर्वा दिशो दिक्षु। यचान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामृदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन् ब्रह्मणा। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सींद। अन्तरिक्षं च् केवंलम्। यचास्मिन्नंन्तराहितम्। सर्वास्ताः। आन्तरिक्ष्यंश्च याः प्रजाः॥४१॥

गन्धर्वापस्परसंश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्थ्सिललान्। अन्तरिक्षे प्रतिष्ठितान्। सर्वास्ताः। सर्वानुदारान्थ्सिल्लान्। स्थावराः प्रोष्याश्च ये। सर्वास्ताः। सर्वां धुनिष् सर्वान्थ्यः सर्वान्थाः। हिमो यर्च शीयते॥४२॥

सर्वास्ताः। सर्वान्मरीचीन् वितंतान्। नीहारो यर्चं शीयतैं। सर्वास्ताः। सर्वा विद्युतः सर्वान्थ्स्तनियृत्न्। हादुनीर्यचं शीयतें। सर्वास्ताः। सर्वाः स्रवंन्तीः स्रितंः। सर्वमप्सुचरं च यत्। सर्वास्ताः॥४३॥

याश्च कूप्या याश्चं नाद्याः समुद्रियाः। याश्चं वैशन्तीरुत

प्रांस्चीर्याः। सर्वास्ताः। ये चोत्तिष्ठंन्ति जीमूर्ताः। याश्च वर्षन्ति वृष्टयः। सर्वास्ताः। तपस्तेजं आकाशम्। यचांऽऽकाशे प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः। वायुं वयार्ससे सर्वाणि॥४४॥

अन्तिरिक्षचरं च यत्। सर्वास्ताः। अग्निश् सूर्यं चन्द्रम्। मित्रं वरुणं भगम्। सर्वास्ताः। सत्यः श्रुद्धां तपो दमम्। नामं रूपं च भूतानाम्। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामदुषां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥४५॥

सर्वान्दिव् सर्वान्देवान्दिवि। यचान्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तयां देवतंयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद। यावंतीस्तारंकाः सर्वाः। वितंता रोचने दिवि। सर्वास्ताः। ऋचो यजूर्रषि सामानि॥४६॥ अथवाङ्गिरसंश्च ये। सर्वास्ताः। इतिहासपुराणं चं। सर्पदेवजनाश्च ये। सर्वास्ताः। ये चं लोका ये चांलोकाः। अन्तर्भूतं प्रतिष्ठितम्। सर्वास्ताः। यच ब्रह्म यचांब्रह्म।

अन्तर्ब्रह्मन्प्रतिष्ठितम्॥४७॥

सर्वास्ताः। अहोरात्राणि सर्वाणि। अर्धमासाः श्च केवंलान्। सर्वास्ताः। सर्वानृतून्थ्सर्वान्मासान्। संवथ्सरं च केवंलम्। सर्वास्ताः। सर्वं भूत्र सर्वं भव्यम्। यचातोऽधिभविष्यति। सर्वास्ता इष्टंकाः कृत्वा। उपं कामदुघां दधे। तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा। तयां देवतयाऽङ्गिर्स्वद्भुवा सीद॥४८॥

ऋचां प्राचीं मह्ती दिगुंच्यते। दक्षिणामाहुर्यजुंषामपाराम्। अर्थवणामङ्गिरसां प्रतीचीं। साम्नामुदींची मह्ती दिगुंच्यते। ऋग्भिः पूर्वाह्णे दिवि देव ईयते। युजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अहंः। साम्वेदेनांऽस्तम्ये महींयते। वेदैरशूंन्यस्त्रिभिरेति सूर्यः। ऋग्भ्यो जाता सर्वेशो मूर्तिमाहः। सर्वा गतिर्याजुषी हैव शर्श्वत्॥४९॥

सर्वं तेर्जः सामरूप्य है शश्वत्। सर्व है हेदं ब्रह्मणा हैव सृष्टम्। ऋग्भ्यो जातं वैश्यं वर्णमाहुः। युजुर्वेदं क्षंत्रियस्यां ऽऽहुर्योनिम्। सामवेदो ब्राह्मणानां प्रसूतिः। पूर्वे पूर्वेभ्यो वर्च एतदूचुः। आदुर्शमृग्निं चिन्वानाः। पूर्वे विश्वसृजोऽमृताः। शृतं वंर्षसह्स्राणि। दीक्षिताः स्त्रमांसत॥५०॥

तपं आसीद्गृहपंतिः। ब्रह्मं ब्रह्मा ऽभंवथ्स्वयम्। स्तय ह ह होतैंषामासींत्। यिद्वंश्वसृज् आसंत। अमृतंमेभ्य उदंगायत्। सहस्रं परिवथ्सरान्। भूत हं प्रस्तोतैषामासींत्। भविष्यत्प्रतिं चाहरत्। प्राणो अंध्वर्युरंभवत्। इद सर्व ध् सिषांसताम्॥ ५१॥

अपानो विद्वानावृतंः। प्रतिप्रातिष्ठदध्वरे। आर्त्वा उपगातारंः। सदस्यां ऋतवोऽभवन्। अर्धमासाश्च मासाश्च। चमसाध्वर्यवोऽभवन्। अश्रश्ंसद्वह्मणस्तेजंः। अच्छावाकोऽभवद्यशंः। ऋतमेषां प्रशास्ताऽऽसीत्। यद्विश्वसृज् आसंत॥५२॥

ऊर्ग्राजानमुदंवहत्। ध्रुवगोपः सहोऽभवत्। ओजोऽभ्यंष्टौ-द्वावणः। यद्विश्वसृज् आसंत्। अपंचितिः पोत्रीयांमयजत्। नेष्ट्रीयांमयज्तिविषिः। आग्नीद्वाद्विदुषीं स्त्यम्। श्रद्धा हैवायंज्ञथ्स्वयम्। इरा पत्नी विश्वसृजांम्। आकूंतिरिपन-डुविः॥५३॥ इध्म १ ह क्षुचैंभ्य उग्ने। तृष्णा चाऽऽवंहतामुभे। वागेषा १ सुब्रह्मण्याऽऽसींत्। छुन्दोयोगान् विजानती। कुल्पृतृत्राणि तन्वानाऽहंः। सृङ्स्थाश्चं सर्वृशः। अहोरात्रे पंशुपाल्यौ। मुहूर्ताः प्रेष्यां अभवन्। मृत्युस्तदंभवद्धाता। शृमितोग्नो विशां पतिः॥५४॥

विश्वसृजंः प्रथमाः स्त्रमांसत। सहस्रंसम् प्रस्तेन् यन्तंः। ततो ह जज्ञे भवंनस्य गोपाः। हिर्ण्मयः शकुनिर्ब्रह्म नामं। येन सूर्यस्तपंति तेजंसेद्धः। पिता पुत्रेणं पितृमान् योनियोनौ। नावंदविन्मनुते तं बृहन्तम्। सूर्वानुभुमात्मान सम्पराये। एष नित्यो मंहिमा ब्राह्मणस्यं। न कर्मणा वर्धते

सम्पराये। एष नित्यो मंहिमा ब्राँह्मणस्यं। न कर्मणा वर्धते नो कनीयान्॥५५॥

तस्यैवाऽऽत्मा पंद्वित्तं विदित्वा। न कर्मणा लिप्यते पापंकेन। पश्चंपश्चाशतिः संवथ्सराः। पश्चंपश्चाशतिः प्रकिष्ट्रेशाः। विश्वंसृजािः सहस्रंसंवथ्सरम्। एतेन् वै विश्वंसृजं इदं विश्वंमसृजन्त। यद्विश्वमसृजन्त। तस्मौद्विश्वसृजाः। विश्वंमेनानन् प्रजांयते। ब्रह्मणः सायुंज्यः सलोकतां यन्ति। एतासांमेव देवतानाः सायुंज्यम्।